

Försöket i köket

Berättelse

Det var år 1746, och Eva Ekeblad var bara 21 år gammal. Hon var grevinna och hade gift sig som mycket ung, men under den här dagen tänkte hon inte alls på fina kläder eller fester. I stället stod hon i köket på godset, med uppkavlade ärmor och en hög med potatis framför sig på bordet.

Potatisen var fortfarande en ovanlig växt i Sverige. Den hade kommit till landet ganska nyligen, och de flesta visste inte vad de skulle använda den till. En del bönder odlade den mest som en kuriositet, och andra var till och med rädda för den. Men Eva var nyfiken på ett sätt som inte var vanligt för kvinnor på den tiden. Hon ville förstå vad som verkligen gömde sig inuti den enkla knölen.

Hon arbetade metodiskt. Först kokade hon potatisen tills den blev mjuk. Sedan mosade hon den noga, lät mosen torka och malde den torra massan till ett fint pulver. Resultatet förvånade henne säkert själv: potatisen hade förvandlats till ett vitt mjöl, som man kunde baka bröd av. Hon prövade också att blanda potatismoset med havremjöl, och då blev brödet riktigt gott.

Men Eva nöjde sig inte med mjöl och bröd. Hon visade dessutom att man kunde göra brännvin av potatis. Det kanske låter som en liten sak i dag, men på 1700-talet var det betydelsefullt. Brännvin gjordes nämligen oftast av säd, alltså av samma spannmål som man behövde till bröd. När skördarna var dåliga ledde det lätt till svält. Om man i stället kunde tillverka brännvin av potatis, så fanns det mer säd kvar till mat åt människorna.

Eva skrev ner sina försök noggrant och steg för steg. Hon kallade sin text ungefär "Försök att tillverka bröd, brännvin, stärkelse och puder av potatis" och skickade den till Kungliga Vetenskapsakademien i Stockholm. Hon undertecknade den med sitt flicknamn, De la Gardie. Akademien läste hennes arbete, och i december 1748 valdes hon in som den allra första kvinnan i sällskapet. Det stora steget i hennes liv hade börjat med ett enkelt försök vid ett köksbord.

Ordlista

ORD	FÖRKLARING
grevinna	en kvinna av hög, fin familj (adel)
uppkavlade ärmor	ärmor som man vikt upp för att arbeta
kuriositet	något ovanligt som man visar för att det är roligt
nyfiken	vill veta och lära sig nya saker
knöl	den runda delen av potatisen som man äter
metodisk	gör saker i en bestämd, noga ordning
mala	göra något torrt till fint mjöl eller pulver
förvandla	göra om något till något helt annat

ORD	FÖRKLARING
havremjöl	mjöl som man gör av havre
brännvin	en stark alkoholdryck
säd	spannmål, till exempel vete och råg
svält	när människor inte får tillräckligt med mat
flicknamn	det efternamn man hade innan man gifte sig

Läsförståelsefrågor

1. Hur gammal var Eva Ekeblad när hon gjorde sina försök i köket?
 1. 17 år
 2. 21 år
 3. 30 år
2. Hur såg de flesta människor på potatisen på den tiden?
 1. de visste inte vad de skulle göra med den, och en del var rädda för den
 2. de åt potatis till varje måltid
 3. de odlade potatis på alla gårdar i landet
3. I vilken ordning gjorde Eva mjöl av potatisen?
 1. malde, torkade, kokade
 2. kokade, mosade, torkade, malde
 3. torkade, kokade, mosade
4. Varför var det viktigt att kunna göra brännvin av potatis?
 1. då fanns det mer säd kvar till bröd när skördarna var dåliga
 2. då blev brännvinet starkare
 3. då slapp man odla potatis
5. Vad gjorde Eva när försöken var klara?
 1. hon sålde potatisen på torget
 2. hon skrev ner allt och skickade det till Vetenskapsakademien
 3. hon glömde bort sina försök
6. Stämmer påståendena med texten? Svara *ja*, *nej* eller *det står inte i texten*.
 1. Eva undertecknade sin text med sitt flicknamn De la Gardie.
 2. Eva blandade potatismos med havremjöl för att baka bröd.
 3. Eva fick betalt av kungen för sina försök.
7. Texten säger att Eva var “nyfiken på ett sätt som inte var vanligt för kvinnor på den tiden”. Vad tror du att det betyder?
8. Varför tror du att det var viktigt att Eva skrev ner sina försök steg för steg?

Diskussionsfrågor

- Eva var nyfiken och ville verkligen förstå hur saker fungerar. Vad skulle du vilja undersöka närmare?

- Förr var potatisen ny och okänd, och en del var rädda för den. Varför är människor ibland rädda för nya saker?
- Eva skrev ner sina försök så att andra kunde upprepa dem. Varför är det viktigt att dela med sig av kunskap?
- **Skriv (4 meningar):** Berätta om en gång då du löste ett problem eller kom på en bra lösning. Vad gjorde du?